

IZVJEŠTAJ

Komemoracija žrtvama talijanskog fašističkog koncentracijskog logora Kampor,
predstavljanje video priča o Kamporu i otvorenje izložbi pod naslovom
„Posljednji svjedoci“ i „Tkanine otpora: glasovi žena“ te zaključna događanja

U subotu 5. rujna 2020. na Spomen-groblju Kampor u organizaciji Grada Raba obilježena je 77. obljetnica oslobođenja interniraca iz talijanskog fašističkog koncentracijskog logora Kampor kojoj su po prvi put prisustvovali hrvatski i slovenski predsjednik. Talijanski fašisti su u logor doveli oko 15 000 Hrvata, Slovenaca i Židova te ih ostavili da umru od gladi i bolesti. Logor je bio osnovan u srpnju 1942. godine i aktivan do rujna 1943. kada je oslobođen nakon kapitulacije Italije. Točan broj ljudi koji su u logoru izgubili živote nije poznat, no preživjeli svjedok Herman Janež poimenično je utvrdio 1490 žrtava.

Položeni vijenci podno obeliska na Spomen-groblju Kampor

Nakon ceremonije polaganja vijenaca i uvodnog obraćanja, okupljenima se dirljivim govorom obratio predsjednik Logorskog odbora Rab-Gonars Herman Janež ml. koji je uz prisjećanje na patnje interniraca pozvao na hitnu obnovu spomen-groblja. Gradonačelnik Nikola Grgurić naglasio je da svaka vrsta represije treba biti osuđena i negirana te pozvao da se okrenemo ka izgradnji tolerantnijeg društva.

Hrvatski predsjednik Zoran Milanović u svojem je govoru podsjetio da je Kampor bio savršen primjer koncepta banalnosti zla Hanne Arendt jer svi talijanski čuvari logora pod čijom upravom su mnogi zatvorenici izgubili živote, nisu bili ni fašisti ni crnokošuljaši. Dodao je da su talijanske vlasti organizirale logore na okupiranom teritoriju Hrvatske s ciljem potlačenja lokalnog slavenskog stanovništva te je u tom kontekstu spomenuo i koncentracijski logor na otoku Molat. Istaknuo je kako su fašisti zatvarali i Židove, ali su ih za razliku od Slavena na taj način zapravo spašavali. Predsjednik je upozorio kako je malo potrebno da se čovjek preko noći pretvori u nečovjeka i kako svi u sebi nosimo taj potencijal. Stoga je bitno prisjećati se ovakvih događaja te dolaziti na mjesta stradanja kako bi se odala počast žrtvama. Zaključno je izrazio nadu da će im se u odavanju počasti žrtvama sljedeći put pridružiti i predsjednik Italije.

Borut Pahor, predsjednik Republike Slovenije, naglasio je odgovornost za njegovanje uspomena na žrtve logora te potrebu da im se pokloni osobno i u ime Republike Slovenije. Upozorio je kako svaka netrpeljivost i mržnja započnu s riječima i malim djelima, no onda mogu izrasti u destruktivno zlo kao što je to bio slučaj s talijanskim fašizmom kao razlogom velike ljudske patnje u Kamporu. Izrazio je želju za dalnjom suradnjom i prijateljskim odnosom među dvama državama i u širem europskom kontekstu. Oba predsjednika te Herman Janež ml. naglasili su važnost samog lokaliteta te pozvali na nastavak održavanja uspomene i samog spomen-groblja. Ono oko čega su se svi govornici složili bilo je da se na ovakvim mjestima i u ovakvim prigodama ne bi trebalo govoriti o politici, već se usredotočiti na održavanje uspomene na žrtve i borbu za pravednije i tolerantnije društvo.

Svečanu atmosferu komemoracije nadopunile su i glazbene izvedbe dviju učenica na gitari i mandolini te čitanje pjesme „Lanci na rukama“ Jure Kaštelana.

Svečana komemoracija povodom 77. obljetnice oslobađanja logora Kampor

Nakon komemoracije u prostoru Gradske knjižnice Rab otvorene su dvije povezane izložbe posvećene sjećanju na internaciju u talijanskim fašističkim logorima pod nazivom „Posljednji svjedoci“ i „Tkanine otpora: glasovi žena“. Izložbu su organizirali i podržali *Documenta – Centra za suočavanje s prošlošću*, Pučko otvoreno učilište Rab, Veleposlanstvo Republike Slovenije v RH, Zavod Apis i Conflict Textiles, a otvorenju su prisustvovali Predsjednici Borut Pahor i Zoran Milanović, koji je pokazao poseban interes za sadržaj izložbe tijekom obilaska s domaćinima.

Predsjednik Milanović prisustvuje otvaranju izložbe

Izložba „Posljednji svjedoci“ uključuje fotografije ljudi koji su kao djeca bili zatvoreni u logoru ili pak rođeni tamo te njihovih obitelji koje vrijedno čuvaju rijetke predmete iz logora te tako čuvaju uspomenu na svoje bližnje i njihove nesretne sudbine. Riječ je o putujućoj izložbi koja se prikazuje u školama s ciljem informiranja mladih o slabo poznatim povijesnim događanjima i prisjećanja na žrtve.

Izložba „Tkanine otpora: glasovi žena“ sastoji se od dvaju platna, tzv. *arpilleras*, koja su djelo čileanske tekstilne umjetnice čiji su roditelji bili internirani u logoru Kampor. Prvi rad u tamnijim tonovima prikazuje sudbinu djece u varšavskom getu, dok drugi s kontradiktornom uporabom življih boja prikazuje jednako nesretnu sudbinu čileanskih majki čija djeca su nestala za vrijeme Pinochetova režima.

Izložena platna u sklopu izložbe

Ove dvije izložbe dio su zajedničkog projekta slovenskih autorica, novinarke Saše Petejan, fotografkinje Mance Juvan i povjesničarke dr. Urške Strle, ali i dio šireg edukativno informativnog programa pod nazivom „Čuvari žlice” koja povezuje umjetničke fotografije i sjećanja preživjelih.

Predsjednik Hrvatske Zoran Milanović, predsjednik Slovenije Borut Pahor, Saša Petejan i Vesna Teršelič

Zavod Apis u suradnji s *Documentom* uz podršku Zaklade EVZ za ovu prigodu pripremio je video priču o logoru Kampor na pet jezika kako bi informacije bile dostupne ne samo posjetiteljima spomen-groblja već i svima zainteresiranim putem interneta. Sadržaj info ploče na lokaciji spomen-groblja tako je nadopunjen QR kodovima koji posjetitelja upućuju na video priču. Kodovi su također dostupni i u sklopu izložbe u prostoru Gradske knjižnice Rab. Popratni obrazovni program vezan uz video priču predložen je osnovnim i srednjim školama. Ovim su putem napravljeni aktivni koraci ka očuvanju uspomene na žrtve fašističkih logora te osvješćivanju šire javnosti o nepreboljenim mrljama iz prošlosti s ciljem zacijeljenja rana te daljnjoj izgradnji pravednijeg i tolerantnijeg društva.

Info ploča pred spomen-grobljem s kodovima video priča

Događanja u sklopu zaključnih dana izložba na Rabu

U petak **2. listopada 2020. u 11:00** organizirano je vođenje po izložbama za ravnateljicu, nastavnike povijesti i knjižničarke srednjih škola iz Raba i Varaždina koji su pokazali zanimanje za nastavu o fašističkim logorima na jadranskoj obali kao i za druge nastavne sadržaje vezane uz inovativnu nastavu povijesti.

U petak **2. listopada 2020.** u **18:00** u predvorju Kina Rab održan je **razgovor s Nikolom Petkovićem** autorom nagradivane knjige "Put u Gonars" i redovitim profesorom Filozofskoga fakulteta u Rijeci. U „Putu u Gonars“ pisac je prikazao male povijesti Grada koji je, na jedinstven način, ujedno i glavni lik. Uzimajući nosivi motiv logora, mijenjajući pripovjedne strategije i perspektive, autor gradi romanesknu kroniku Bakra u Drugom svjetskom ratu, koja je kroz svoje likove, priče i predaje na rubu groteske i fantazmagorije, ali je istovremeno i kaleidoskop pojedinačnih sudbina, stradanja, uzaludnih i nevjerojatnih ironičnih zgoda i zbivanja na ruševinama jednoga svijeta. Temeljen na djedovim zapisima, roman ovog suvremenog hrvatskog autora intimna je obiteljska kronologija čiji se narativ kreće između autobiografije i fikcije. Kroz priču o Nikoli Luzeru, čiju su ženu Jelenu odveli u fašistički koncentracijski logor Gonars, i ostavili ga s četverogodišnjom kćeri Jasnom, ispričana je povijest Bakra u doba Drugog svjetskog rata. Ispričana iz nekoliko različitih rakursa, priča zamagljuje granice fikcije i stvarnosti, ali se u njoj kristalizira ideologija nekoliko režima koji se okrutno poigravaju ljudskim sudbinama. Za ovo djelo autor je dobio Nagradu tportala za najbolji hrvatski roman u 2018. godini.

Svjedoci vremena s zamjenikom gradonačelnika Raba Denisom Deželjinom i Katarinom Ribarić ravnateljicom Pučkog otvorenog učilišta Rab

U subotu, **3. listopada 2020. u 10:30** u Gradskoj knjižnici Raba održan je razgovor „Sjećanja na fašistički logor Kampor na Rabu – razgovor sa svjedocima vremena“ posvećen uspomenama svjedoka internacije, njihove djece, unuka i drugih zainteresiranih za kontakte s internircima. Nakon obilaska izložbe započeli smo razgovor sa svjedocima vremena.

Izložba „Posljednji svjedoci“ u Gradskoj knjižnici u Rabu se naime otvarala se fotografijom Mimi Perc, rođenom Vesel (1925., Loški Potok) koja je kao partizanka uhićena u Kočevskom Rogu i internirana na Rab. Uz njen portret na fotografiji je i torbica, sašivena od ukradenog šatorskog platna, kao i vezeni ručni rad s potpisima suradnica iz šivaonice, izvezen od niti dobivenih od lokalnih žena. Uz Izložbu „Tkanine otpora: glasovi žena“ izloženi su i predmeti iz zbirke kustosice Roberte Bačić. Desetak okupljenih svjedoka vremena, njihova djeca i unuci, evocirali su uspomene na vrijeme fašističke okupacije, komunikaciju i podršku interniranim u logoru u Kamporu. Dogovorili smo snimanje nekoliko video intervjua kako bi sjećanja sačuvali za mlade generacije.

Završna događanja suorganizirali su *Documenta*, Zavod Apis, Grad Rab, Knjižnica grada Raba, Pučko otvoreno učilište i Udruga antifašista Rab, uz podršku Zaklade EVZ i Međunarodnog saveza za sjećanje na holokaust (IHRA).

Zagreb, 5. listopada 2020.

Tekst: Milena Žarković, Paula Simon, Vesna Teršelić